

ГОДИНА 135. ОД ПРВОГ МЕДИЦИНСКОГ УЏБЕНИКА ЗА ВИСОКОШКОЛСКУ НАСТАВУ У СРБИЈИ

Павле ЈОВИЋ

Војномедицинска академија, Београд

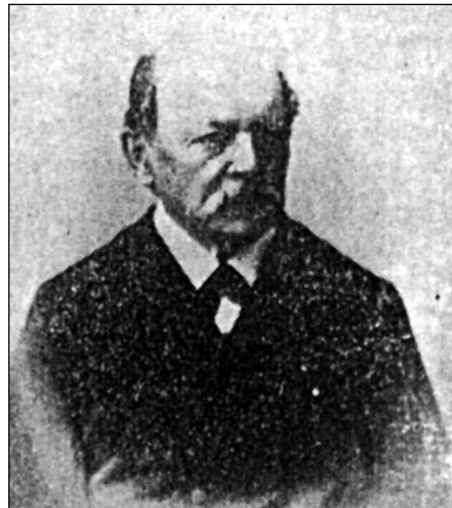
КРАТАК САДРЖАЈ: Медицинска наука почела је да се изучава у Србији нешто више од пола века пре него што је основан Медицински факултет у Београду. Било је то 1863. године, када је основана Катедра за хигијену и судску медицину на Великој школи у Београду. Те исте године судска медицина је постала обавезан предмет за студенте Правног факултета Велике школе у Београду. Године 1865. појављује се први литографисани уџбеник судске медицине др Аћима Медовића (1815-1893), лекара пољске народности. У овој књизи, коју је аутор означио као „Припремни део“, изложене су основе анатомије и физиологије човека на 173 странице. Дело је писано руком и садржи 40 слика припремљених у камену. При писању ове књиге др Медовић је користио „Уџбеник судске медицине за правнике“ немачког аутора Карла Бергмана (1814-1865). Већ наредне, 1866. године, излази из штампе и друго издање Судске медицине др Медовића, где је поред описаног „Припремног дела“, обрађен и „Специјални део“ судске медицине, тј. поједине врсте судско-медицинских истрага. При писању ове, друге књиге аутор је користио значајна дела водећих судских лекара тога доба. У књизи често цитира оснивача берлинске школе судске медицине, Јохана Каспера (1796-1864) и писца највише коришћеног „Практичног уџбеника судске медицине“ у другој половини 19. века. Први медицински уџбеник „Судска медицина“ др Аћима Медовића много је допринео да медицинска настава, већ на почетку, на Великој школи у Београду, иде укорак с тековинама европске медицинске науке.

Кључне речи: први уџбеник медицине, Србија. (СРП АРХ ЦЕЛОК ЛЕК).

Медицинска настава на високошколском нивоу почиње 1863. године на Великој школи у Београду, када судска медицина постаје обавезан стручни предмет за ученике Правног одељења. Велика школа у Београду настаје од Лицеја (основан 1838) ступањем на снагу Закона о устројству Велике школе од 24. септембра 1863. године, претече Београдског универзитета.

За професора судске медицине постављен је исте године др Аћим Медовић (*Joachim Medowicz*), лекар пољске народности (1815-1893) (Слика 1), који је дошао у Србију 1842. године. То је било доба јачања српске државе и њеног убрзаног развоја, време кад је основано прво учено друштво у Србији (Друштво српске словесности).

У то време др Аћим Медовић је био највећи ауторитет у области медицине у Србији. Студије филозофије и медицине завршио је у Бечу, а 1841. године промовисан је за доктора медицине и хирургије, као и магистра акушерства. Учествовао је у организацији санитарске службе у Србији, био је један од пионира нашег здравственог законодавства, а 1872. године, када је основано Српско лекарско друштво, постао је први председник друштва. Доктор Медовић је био редовни члан Српског ученог друштва (основано 1864), а учествовао је и у изради првог српског санитарског закона.

СЛИКА 1. Др Аћим Медовић (1815-1893)
FIGURE 1. Joachim Medowitsh, M.D. (1815-1893)

Не зна се када је тачно почео с предавањима судске медицине на Великој школи, а има података да је 1865. или 1866. године напустио Велику школу. Према постојећим подацима, 1871. године постављен је за хонорарног професора судске медицине, а 1879. за редовног професора судске медицине на Великој школи, где је предавао тај предмет све до 1881. године.

Године 1865. др Аћим Медовић је објавио први медицински уџбеник за високошколску наставу у Србији. То је „Судска медицина за правнике“ (Слика 2).

Дело је писано руком, на 192 странице и садржи 40 слика припреманих у камену. Књига је штампана у „Књажевској књигопечатни“ (основана 1841. године), литографским поступком, што значи да су текст и слике исцртани претходно на углачаним плочама од мекког камена, а затим отиснути на папиру помоћу посебних преса (Слика 3).

Аутор означава уџбеник као „део први или припремни део по

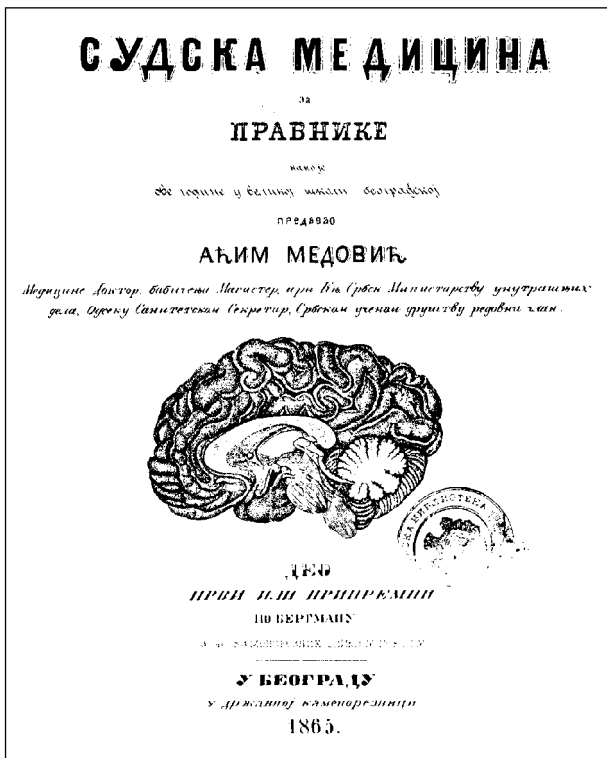
Бергману“. Карл Бергман (*Carl Bergmann*, 1814-1865), немачки анатом и физиолог, од 1843. године професор у Гетингену, написао је 1846. године уџбеник судске медицине за правнике (*Lehrbuch der Medicina forensis für Juristen*), који је др Медовић користио при писању свог уџбеника.

У уводу је обрађен „Појам и обим судске медицине“, као и њен развитак од најстаријих времена. За-

тим, следе два поглавља, прво, „Правничка припрема“, које обухвата: Лекарски персонал, Обим судско-лекарског поступка и Границе између радње вештака и радње судије. У другом поглављу, које носи наслов „Из физиологије и анатомије“, на 173 странице од укупно 192, изложени су основи анатомије и физиологије човека. У овом делу детаљно су обрађени грађа и функција појединих система органа код човека. Овај, најобимнији део књиге садржи следеће наслове: О организму уопште, Мишићи и клетно ткање, Костур, Нервна система, Чулни органи, Крв и крвни судови, Цревни канал и варење, Усисавање лимфних судова, Истурање и дисање, Животињска топлота, Расплодни делови, Зачеђење, Развијање, Јаје и плод, Рођење, Развијање после рођења и Смрт.

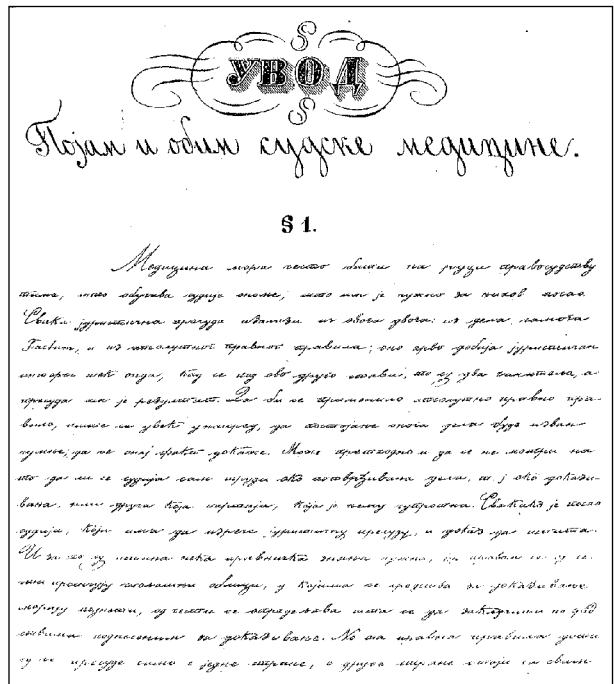
У самом уводу књиге аутор каже да „судијама код изрицања пресуде помаже посебна врста вештака, који се разумеју у природним својствима ствари, а то су лекари, хирурзи, бабице, хемици“. Онај део медицинског знања који је при судским истрагама потребан зове се судска медицина или *Medicina forensis* или *Medicina legalis*.

У књизи др Бергмана, која је др Медовићу послужила за писање уџбеника судске медицине, често се наводе имена немачких аутора, Вагнера* и Ланген-

СЛИКА 2. Насловна страница уџбеника „Судска медицина“ др Медовића (прво издање, из 1865)

FIGURE 2. Front page of the textbook “Forensic medicine” written by Joachim Medovitsh, M.D. (first edition, 1865)

СЛИКА 3. Уводни део литографисаног уџбеника др Медовића (прво издање, из 1865)

FIGURE 3. Introduction of lithographic textbook “Forensic medicine” (first edition, 1865)

бека**, писаца познатих уџбеника из анатомије и физиологије тога доба.

Већ следеће, 1866. године др Медовић издаје и други уџбеник судске медицине на 455 страница, с ћириличним писмом, који је штампан у Државној штампарији у Београду (Слика 4). Књига је намењена „судским, полицајним и санитетским званичницима и другим правницима“. Књига садржи, поред „Припремног дела“ из првог издања и „Специјални део“, у којем су обрађене поједине врсте судско-медицинских истрага.

У уводном делу уџбеника др Медовић закључује да се судско лекарство најуспешније развијало код оних народа који су у судско законодавство увели јавни усмени поступак и код којих су хемија и физиологија доживеле нагли развој, а то су Француска и Немачка. Стога, аутор у уводном делу наводи француске ауторе (M. Orfila, 1782-1862, A. Devergie, 1798-1879), као и немачке ауторе (A. Henke, 1775-1843, J. Casper, 1796-1864), чија је дела користио при писању другог уџбеника судске медицине. Међу њима истакнуто место припада немачком судском лекару Јохану Касперу, оснивачу немачке школе судске медицине у Берлину и писцу највише коришћеног „Практичног уџбеника судске медицине“ у другој половини 19. века.

Специјални део другог уџбеника др Аћима Медовића подељен је у два главна дела. Први део „Истра-

*) Рудолф Вагнер (Rudolf Wagner, 1803-1864), немачки физиолог, професор анатомије и физиологије у Гетингену, написао уџбеник физиологије и књигу *Icones physiologicae* (1839).

**) Конрад Лангенбек (Konrad Langenbeck, 1776-1851), немачки лекар, професор анатомије и хирургије, оснивач Анатомског института у Гетингену. Написао уџбеник анатомије и књигу *Icones anatomiae* (1826-1839).

135 YEARS SINCE THE FIRST MEDICAL TEXTBOOK FOR HIGH SCHOOL TEACHING IN SERBIA

P. JOVITSH

Institute of Medical Biochemistry, Military Medical Academy, Belgrade

Medical teaching at School in Belgrade started in 1863 when forensic medicine became an obligatory subject for law students. In 1865 the Serbian physician Joachim Medovitsh (1815-1893) published the first medical textbook „Forensic medicine for lawyers“ in Serbia. It appeared more than fifty years before foundation of the School of Medicine in Serbia. The book appeared forty years before promoting the High School to University. Joachim Medovitsh was of Polish origin but he lived and worked in Serbia. He was one of the most prominent physicians in Serbia and the first president of the Serbian Medical Society. Joachim Medovitsh, M. D. wrote his book after the model of the textbook of Karl Bergman (1814-1865), German anatomist and physiologist from Göttingen. Forensic medicine of Medovitsh was printed by lithographic technique. The second edition was edited next

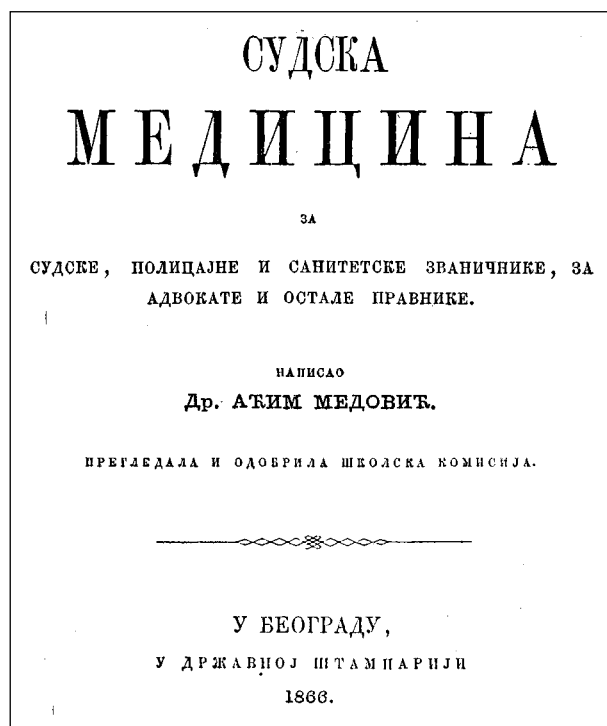
year. In his book Medovitsh cited often Johann Casper (1796-1864) one of who published the most used textbook in the second half of the 19th century. Joachim Medovitsh, M. D. contributed very much to the beginnings of High School medical teaching in Belgrade being in the course of events and achievements of European medicine.

Key words: Medical teaching, forensic medicine, textbook. (SRP ARH CELOK LEK).

PAVLE JOVIĆ

11 000 Beograd, Lamartinova 2

Tel.: 600-956

СЛИКА 4. Насловна страница уџбеника „Судска медицина“ др Медовића (друго издање, из 1866)

FIGURE 4. Front page of the textbook “Forensic medicine” written by Joachim Medovitsh, M.D. (second edition, 1866)

га на живима“ обухвата два поглавља, која носе наслове „Истрага физиологијских стања“ и „Истрага патологијских стања“. У првом поглављу обрађене

су следеће теме: Способност за зачеће, Силованье, Трудноћа, Порођај, Рађање. Друго поглавље обрађује „Насилни поремећај здравља“: Повреде тела, Тровања, Спорне телесне болести, као и Спорне душевне болести. Други део „Истрага на мртвима“ или танатологија, такође, обухвата два главна поглавља. Прво поглавље обрађује „Истрагу на одраслима“, а друго поглавље „Истрагу на новорођенима“.*.*.*

Уџбеник судске медицине др Аћима Медовића појавио се у време убрзаног развоја српске државе, када су често живот и здравље, као и сигурност и иметак, били доведени у питање, па је потреба практичне примене судско-медицинске науке била чешћа и значајнија.

Прве књиге, које се односе на медицинску науку, написали су лекари-странци и српски лекари из Војводине. Они су били и први наставници медицинских предмета на Великој школи у Београду. Њиховом заслугом медицинска мисао је службено уведена у високошколску наставу много раније него што је основан Медицински факултет у Београду. Међу њима угледно место заузима др Аћим Медовић, писац првог медицинског уџбеника за високошколску наставу.

„Судска медицина“ др Аћима Медовића није само први медицински уџбеник у Србији, већ и прво значајно дело српске медицине. Ова књига није само превод одређеног дела него представља озбиљан синтетички рад, настао коришћењем најзначајнијих дела из области судске медицине од водећих аутора тога времена.

*** На крају уџбеника др Медовића налази се „Додатак“, који садржи схеме за протоколе обдукованих лешева.

На основу овога летимичног осврта на дело др Аћима Медовића може се закључити да је аутор првог медицинског уџбеника био у току научних резултата и достигнућа из области судске медицине тога времена. Ова књига била је снажан подстицај за развој ове медицинске дисциплине у Србији. До оснивања Медицинског факултета у Београду после првих уџбеника др Медовића изашло је из штампе још седам уџбеника судске медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Radovanović Z. Visoka medicinska nastava u Srbiji pre osnivanja Medicinskog fakulteta. Medicinski podmladak 1963/64;15(2):178-89.
2. Grujić V. Prvi medicinski udžbenici na Pravnom fakultetu Velike škole u Beogradu. Srp Arh Celok Lek 1970;98(5):815-20.

3. Medicina u Srbiji i Vojvodini u 19. i 20. veku. U: Medicinska enciklopedija. Leksikografski zavod. Zagreb 1970, 377-380.
4. Stanojević V. Istorija medicine. Medicinska knjiga, Beograd 1953.
5. Jeremić R. Bibliografija srpske zdravstvene književnosti 1757-1918. Srpsko lekarsko društvo, Beograd 1947.
6. Medović A. Sudska medicina za pravnike. Državna kamenoreznica, Beograd 1865.
7. Medović A. Sudska medicina za sudske policajne i sanitetske zvaničnike, za advokate i ostale pravnike. Državna štamparija, Beograd 1866.
8. Srpska akademija nauka i umetnosti 1886-1986. Pregled istorije akademije i učenih društva u Srbiji. Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1986.
9. Ottuv slovník naučný. J Otto, Praha 1903.
10. Neue deutsche biographie. Duncker Humblot, Berlin 1971.

Рукопис је достављен Уредништву 7. XII 2000. године